

понять, можна досягти надійного правового захисту. Отже, законодавцям, науковцям та практичним працівникам слід переглянути принципи, ознаки та функції страхування. Реа-

лізація такого підходу, з нашої точки зору, надасть можливість не лише упорядкувати страхове законодавство, а й підвищити рівень страхового обслуговування в Україні.

Список використаної літератури

1. Финансовое право : учебник / Гулевич М. А. и др. – М. : МГУ, 1940. – 176 с.
2. Кінашук Л. Організаційно-правові особливості функцій та принципів страхування / Лариса Кінашук // Підприємство, господарство і право. – 2001. – № 10. – С. 48–50.
3. Пацурія Н. Б. Концептуальні засади страхування: функції та принципи (правовий аналіз) / Н. Б. Пацурія // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. – № 12 (62). – С. 89–98.
4. Про страхування : закон України від 7 берез. 1996 р. № 85/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.
5. Жабинець О. Й. Страхування : навч. посіб. / О. Й. Жабинець, І. В. Цюпко, Л. М. Томаневич. – Л. : ЛьвДУВС, 2010. – 260 с.
6. Димніч О. В. Сутність соціального страхування та його місце в забезпеченні соціального захисту громадян / О. В. Димніч // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2003. – № 3 (22). – С. 57–60.
7. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : закон України від 14 січ. 1998 р. № 16/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 23. – Ст. 121
8. Павлов В. І. Реформування соціального страхування в Україні : монографія / В. І. Павлов, М. Г. Олієвська. – Рівне : НУВГП, 2009. – 185 с.
9. Солдатенков О. Теоретичні засади соціального та медичного страхування / Оксана Солдатенко // Підприємство, господарство і право. – 2010. – № 3. – С. 108–111.
10. Конституція України. – К. : Преса України, 1996. – 48 с.
11. Райхер В. К. Общественно-исторические типы страхования / Владимир Константинович Райхер. – М. : Ин-т права АН СССР, 1947. – 282 с.

Надійшла до редколегії 13.03.2012

КАШКАРЬОВА О. В. ПРИНЦИПЫ ПУБЛИЧНОГО СТРАХОВАНИЯ

Исследованы принципы публичного страхования как звена финансовой системы и доказано наличие почти всех общеотраслевых принципов финансового права (законность, гласность, приоритетность публичных интересов над частными, социальная направленность, плановость), а также специальных принципов (обязательность, универсальность (независимость, автоматичность, бессрочность), целеустремленность, нормированность).

KASHKARIOVA O. PRINCIPLES OF PUBLIC INSURANCE

The principles of public insurance as a section of the financial system are studied and have the presence of almost all the branch-wide principles of financial law (the rule of law, transparency, prioritization of public interests over private ones, social orientation, planning) as well as specific guidelines (mandatory, universality (independence, automaticity, indefinite), determination, normalization).

УДК 346.11

Ю. О. КРИЦАК,

асистент кафедри організації праці і виробництва

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

ЗДІЙСНЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА ЛІТЕРАТУРНИЙ ТВІР

Визначено особливості здійснення авторського права на літературний твір. Наведено додаткову аргументацію окремих складових елементів змісту та здійснення авторського права на літературний твір.

Проблема здійснення цивільних прав є і довго залишатиметься однією з центральних у юриспруденції. Особливого сенсу вона набуває

у наш час, коли забезпечення здійснення прав фізичних осіб визначено у ст. 3 Конституції України як одне з пріоритетних завдань держави.

На куполі будинку штаб-квартири Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі – ВОІВ) у Женеві є напис: «Людський геній є джерелом всіх творів мистецтва і винаходів. Ці твори є гарантією життя, гідного людини. Обов'язок держави – забезпечити надійну охорону всіх видів мистецтва і винаходів» (А. Богш) [1]. Отже, держава має дбати, охороняти та сприяти захисту прав на твори літератури, науки і мистецтва, що є важливим суспільним завданням.

Щодо останніх публікацій, які присвячені здійсненню права на літературний твір, то С. М. Клейменова розкриває авторські правовідносини як форму реалізації правомочностей суб'єктів авторського права [2]. Дослідження О. В. Зайця присвячено праву вільного використання об'єктів авторського права за цивільним законодавством України [3].

Утім, окремого дослідження здійснення авторських прав на літературний твір не існує. Відтак здійснення прав інтелектуальної власності на літературний твір є надзвичайно актуальною та, попри це, не розкритою у цивілістичній науці проблемою.

Метою даної статті є визначення окремих особливостей здійснення авторського права на літературний твір, завданнями – аналіз національного і міжнародного законодавства, що регулює здійснення авторського права на літературний твір і формулювання на цій основі висновків щодо особливостей здійснення авторського права на літературний твір.

Здійснення авторського права на літературні твори неодмінно поєднується із суб'єктивним авторським правом. С. М. Клейменова надає поняття авторського права в суб'єктивному розумінні та вказує, що воно становить конкретні особисті немайнові та майнові права, які належать особам, котрі створюють і використовують твори науки, літератури і мистецтва [2, с. 7]. Зміст суб'єктивного авторського права на літературний твір становлять немайнові та майнові права осіб – правоволодільців. Останніми виступають суб'єкти авторського права – творці, їх правонаступники, роботодавці (якщо мова йде про службовий твір), набувачі прав на літературні твори за відповідними договорами (передусім видавці).

Важливо з'ясувати ті права, які виникають у первісного суб'єкта авторського права на літературний твір – творця, автора. До невід'ємних ознак авторського права в літературі відносять презумпцію авторства. Автором є та особа, що

зазначена на примірнику твору, якщо немає доказів зворотного; установлення винятковості таких прав, тобто використання об'єкта авторського права можливе лише з дозволу автора твору чи їм самим; дуалізм авторських прав, що означає взаємозв'язок між правами на матеріальний носій і нематеріальну сутність авторських прав; установлення визначеного терміну охорони авторських прав; установлення заходів правового захисту у разі скоєння правопорушення у сфері авторських прав. Подібні заходи захисту можуть застосовуватись у порядку, передбаченому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством [2, с. 7]. Проаналізуємо наведену позицію С. М. Клейменовой щодо літературних творів, оскільки саме вони становлять основний інтерес для нашого дослідження. Знаходять своє підтвердження щодо літературних творів такі визначені вищевказаною дослідницею ознаки авторського права: автором (якщо не доведено інше) є особа, зазначена як автор на примірнику твору, – це закріплено у ст. 11 Закону України «Про авторське право та суміжні права»; установлення визначеного терміну охорони авторських прав 70 років (ст. 446 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України). Щодо інших ознак, визначених дослідницею, то вони мають уточнюватися.

Так, установлення винятковості авторських прав на літературний твір прав, тобто використання об'єкта авторського права, можливе тільки з дозволу автора твору чи їм самим. Це відбувається не завжди, оскільки інші особи, крім автора, також у певних випадках вправі визначати долю твору, давати дозвіл на його використання (наприклад друк). Ідеться про службові твори, коли роботодавець також має вищевказані повноваження. Те, що дуалізм авторських прав означає взаємозв'язок між правами на матеріальний носій і нематеріальну сутність авторських прав, має уточнюватися. Так, згідно зі ст. 12 Закону України «Про авторське право та суміжні права» авторське право і право власності на матеріальний об'єкт, у якому втілено твір, не залежать одне від одного. Відчуження матеріального об'єкта, в якому втілено твір, не означає відчуження авторського права і навпаки. Щодо установлення заходів правового захисту в разі скоєння правопорушення у сфері авторських прав у порядку, передбаченому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством, важливо розрізняти

таке. Установлення заходів правового захисту цивільним законодавством має приватноправовий характер і спрямовано передусім на відновлення порушених прав суб'єктів авторського права. Заходи захисту, що встановлені адміністративним та кримінальним законодавством, є публічно-правовими та спрямовані на суспільне покарання державою порушників авторського права на літературний твір, причому, не зменшуючи роль та значення кожної з цих сфер, треба чітко відрізнити спрямованість та сферу дії (публічну чи приватну) заходів правового захисту, які спрямовані на усунення порушень у сфері авторського права на літературний твір.

У літературі вже робилися спроби визначити зміст права інтелектуальної власності. Наприклад, С. О. Мічурін визначає немайнові та майнові права інтелектуальної власності. Зокрема, до перших він відносить право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником); право перешкоджати будь-якому посяганням на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця; інші особисті немайнові права інтелектуальної власності. Серед майнових прав інтелектуальної власності цитований автор визначає право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності [4, с. 153]. Важливо також, що ст. 427 ЦК України передбачає, що майнові права інтелектуальної власності можуть бути передані повністю або частково іншій особі. Умови передання майнових прав інтелектуальної власності можуть бути визначені договором. Таким чином, властивість передання прав інтелектуальної власності притаманна лише майновим правам інтелектуальної власності.

Зміст та здійснення прав на літературні твори регулюється не лише національним, але й міжнародним законодавством. Серед важливих міжнародних нормативних актів важливими є такі: Всесвітня конвенція про авторське право [5], Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів [6], Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі – ВОІВ) про авторське право, угода TRIPS щодо наявно-

сті, обсягу та використання авторських прав [7], угоди про співробітництво у сфері авторського та суміжних прав [8].

Всесвітня конвенція про авторське право заклала принципове важливе правило щодо здійснення авторських прав у світі, адже в її преамбулі визначено принципове правило, що у світі має існувати універсальна система охорони авторського права, що сприятиме більш широкому розповсюдженню творів інтелектуальної праці та зміцненню міжнародного взаєморозуміння.

Важливою є ст. 5 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів. Нею встановлено, що користування авторськими правами і здійснення їх не пов'язані з виконанням будь-яких формальностей; таке користування і здійснення не залежать від існування охорони в країні походження твору. Отже, крім установлених даною Конвенцією положень, обсяг охорони, так само як і засоби захисту, що забезпечують автору охорону його прав, регулюються виключно законодавством країни, в якій виникає потреба в захисті прав на літературні твори. Отже, автор вправі захищати свої права в будь-якій країні, яка є учасником Конвенції. Це передусім стосується творів відомих письменників, як-от Дж. Роулінг, твір якої «Гаррі Поттер» розійшовся тиражем більш ніж 400 млн примірників і був перекладений на 60 мов світу [9]. Можна навести такий приклад дії міжнародного законодавства про авторське право на території інших, ніж проживає автор твору, країн. *Спадкоємиці Е. Джейкобса звернулися до американського суду з позовом про плагіат до видавництва Scholastic, що випускає на території США романи Дж. Роулінг про пригоди Гаррі Поттера. Раніше з аналогічним позовом спадкоємиці письменника зверталися до лондонського суду. Позивачі вказували, що при роботі над романами про Гаррі Поттера Дж. Роулінг використовувала елементи сюжету книги Е. Джейкобса «Пригоди чаклуна Віллі», опублікована в 1987 р. Нью-йоркський суд відмовив позивачам у задоволенні позову, оскільки роботи Е. Джейкобса і Дж. Роулінг є абсолютно різними як за своїм змістом, так і за стилем викладу [9].* Наведена справа ілюструє, що інтелектуальний простір є всесвітнім і авторські права захищаються судами, незважаючи на країну проживання автора, його громадянство чи країну написання твору. Такий підхід є правильним з огляду на динамічність розповсюдження авторських творів, їх властивість

бути відтвореними на різних мовах, у різних країнах. При цьому права автора в інших країнах мають бути захищеними в будь-якій країні так само надійно, як і в його рідній, чому допомагають виступають міжнародні конвенції, зокрема й цитована ст. 5 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів про те, що захист авторського права без жодних додаткових формальностей може бути застосований на території будь-якої країни (звісно, за умови, що ця країна приєдналася до даної Конвенції).

Стаття 6 Договору ВОІВ про авторське право вказує, що автори літературних та художніх творів користуються виключним правом дозволити розповсюдження серед широкої публіки оригіналу і примірників своїх творів шляхом продажу або іншої передачі права власності. Це важливо, оскільки існують випадки, коли роботодавець, наприклад ВНЗ, намагається виставити авторські посібники на сайтах закладу на загальну потребу. Тут треба враховувати ознаки вільного використання об'єктів авторського права: здійснення на підставі дозволу закону (законна ліцензія); обмеження майнових прав володільців; встановлення виключних випадків здійснення права вільного використання об'єктів авторського права; правові наслідки для володільця майнових прав [3, с. 7]. Отже, існують окремі обмеження прав авторів на розпорядження твором, наприклад через вільне використання творів, що здійснюється згідно зі ст. 444 ЦК України.

Угода TRIPS є складовою частиною Угоди Світової організації торгівлі (СОТ), яка набрала чинності з 1 січня 1995 р. Основним принципом Угоди є принцип національного режиму, за яким громадяни однієї країни-члена користуються в іншій країні-члені таким самим правовим режимом, як і її громадяни, щодо охорони права інтелектуальної власності. До уваги беруться лише ті винятки, що встановлені міжнародними угодами [1]. Таке правило є важливим щодо здійснення права на авторські твори і сприяє охороні прав авторів усіх країн – учасників угоди TRIPS, якщо така охорона авторів надана національним законодавством держави, де він проживає. Це усуває можливість контрафактного відтворення творів без згоди автора в будь-якій країні – учасниці угоди, унеможливує чи робить неправомірним присвоєння авторських прав у будь-якій з країн – учасниць жодною особою, яка не є автором.

Двосторонні угоди дозволяють більш чітко врегулювати окремі питання, що стосуються здійснення прав на авторські твори і є актуальними для сторін – учасниць та самих суб'єктів авторських відносин. Майнові права на авторську винагороду чітко визначені, наприклад, у ст. 6 Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Азербайджанської Республіки про співробітництво у сфері охорони авторського права і суміжних прав. Нею встановлено, що всі платежі і розрахунки, які впливають із застосування вказаної Угоди, будуть здійснюватись відповідно до національного законодавства кожної із держав-сторін у вільно конвертованій валюті, однак, за бажанням відповідного правовласника, платежі і розрахунки можуть здійснюватись у національній валюті держави-сторони, яка здійснює платежі. Отже, міжнародні двосторонні угоди дозволяють більш чітко розробити механізми, що стосуються відносин сторін щодо окремих авторських прав – майнових чи особистих немайнових.

З огляду на викладене вище можемо зробити такі **висновки**.

1. Зміст суб'єктивного авторського права на літературний твір становлять немайнові та майнові права осіб-правоволодільців. Останніми виступають суб'єкти авторського права – творці, їх правонаступники, роботодавці (якщо мова йде про службовий твір), набувачі прав на літературні твори за відповідними договорами (передусім видавці).

2. До ознак авторського права на літературний твір слід віднести такі: автором літературного твору (якщо не доведено інше) є особа, зазначена як автор на примірнику твору (ст. 11 Закону України «Про авторське право та суміжні права»); термін охорони авторських прав – 70 років (ст. 446 ЦК України); використання літературного твору, за загальним правилом, можливе тільки з дозволу автора твору чи їм самим; крім автора, в окремих випадках вправі давати дозвіл на використання літературного твору (наприклад друк) роботодавець чи інші особи, яким це право надано законом, договором.

3. Щодо встановлення заходів правового захисту в разі скоєння правопорушення у сфері авторських прав в порядку, передбаченому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством, важливо розрізнити таке. Установлення заходів правового захисту цивільним законодавством має приватноправовий характер і спрямовано передусім на відновлення

порушених прав суб'єктів авторського права. Заходи захисту, що встановлені адміністративним та кримінальним законом, є публічно-правовими та спрямовані на суспільне покарання державою порушників авторського права на літературний твір. Треба чітко відрізнити спрямованість та сферу дії (публічну чи приватну) заходів правового захисту, які спрямовані на усунення порушень у сфері авторського права на літературний твір.

4. Інтелектуальний простір є всесвітнім, і авторські права захищаються судами, незважаючи на країну проживання автора, його громадянс-

тво чи країну написання твору. Такий підхід є доцільним з огляду на динамічність розповсюдження авторських творів, їх властивість бути відтвореними на різних мовах, у різних країнах. При цьому права автора мають бути захищеними у будь-якій країні так само надійно, як і в його рідній, на що спрямовані міжнародні конвенції.

5. Умови передання майнових прав інтелектуальної власності можуть бути визначені договором. Таким чином, властивість передання прав інтелектуальної власності притаманна лише майновим правам інтелектуальної власності.

Список використаної літератури

1. Загальні міжнародні угоди з питань інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/192/7166.html>.
2. Клейменова С. М. Авторські правовідносини як форма реалізації правовмочностей суб'єктів авторського права : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Клейменова Світлана Миколаївна. – К., 2004. – 25 с.
3. Заєць О. В. Право вільного використання об'єктів авторського права за цивільним законодавством України. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Заєць Олександр Віталійович. – К., – 19 с.
4. Цивільне право України. Альбом схем : навч. посіб. / за заг. ред. Є. О. Мічуріна. – Вид. 3-тє, переробл. та доповн. – Х. : ФОП Мічуріна Н. О., 2010. – 448 с.
5. Всемирная конвенция об авторском праве (пересмотренная) от 24 июля 1971 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_006.
6. Бернская конвенция про охрану литературных и художних творів [Электронный ресурс] : париз. акт від 24 лип. 1971 р.; змін. 2 жовт. 1979 р. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051.
7. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року та положення Бернської конвенції (1971 р.), на які містяться посилання у Договорі (Договір ВОІВ про авторське право) (1996) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770.
8. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Азербайджанської Республіки про співробітництво у сфері охорони авторського права і суміжних прав [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/031_027.
9. Суд не признал плагиатом романы о Гарри Поттере [Электронный ресурс] // Фокус. – 2011. – 10 янв. – Режим доступа: <http://www.rbc.ua/rus/digests/show/sud-ne-priznal-plagiatom-romany-o-garri-pottere-10012011073600>.

Надійшла до редколегії 21.03.2012

КРИЦАК Ю. А. ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ АВТОРСКОГО ПРАВА НА ЛИТЕРАТУРНОЕ ПРОИЗВЕДЕНИЕ

Определены особенности осуществления авторского права на литературное произведение. Приведена дополнительная аргументация отдельных составляющих элементов содержания и осуществления авторского права на литературное произведение.

KRITSACK Y. IMPLEMENTATION OF LITERARY COPYRIGHT

The features of literary copyright are defined. Additional arguments of some components of elements of the content and implementation of literary copyright are given.